

KENNISMAKING MET EEN WONDERKIND

* DOOR BETTY VAN DER PLAATS

We lopen getweeën, Els en ik, te zeulen op de Coolsingel: Els met een zware aktentas vol boodschappen, ik met de kostbare vracht van een volledig servies, dat we per sé zelf mee hebben willen nemen omdat we vanavond visite krijgen, en op de meest serieuze beloften van „dadelijk te zullen brengen” — door ondervinding geleerd — geen vertrouwen stellen.

We overwegen, na deze vermoeiende „vrije” Zaterdagmiddag, wat we nog zullen doen voor 't naar huis gaan: ergens gaan theedrinken in een gezellig hoekje voor een raam, of naar de tentoonstelling gaan van de 16-jarige schilderes Roswitha Bitterlich.

„Ik heb altijd een hekel gehad aan zogenaamde wonderkinderen”, begin ik, — het hoekje bij het raam trekt — „denk nu eens aan Beethoven, of aan Shirley Temple — zulke arme kinderen zijn toch eenvoudig 't slachtoffer van de trots van hun ouders, en daarom wil ik eigenlijk uit principe....”

„Aardige combinatie,” grinnikt Els, „Beethoven en Shirley Temple.”

„Nou ja, ik bedoel: ze hebben geen van beiden een kindertijd gehad. Bovendien heb ik weinig verwachting van deze tentoonstelling. Wat zal zo'n kind dat nog op de schoolbanken zit de wereld te zeggen hebben? En als je nu alleen al eens denkt aan de techniek van het schilderen — wat zou iemand op die leeftijd daarvan terecht brengen? Nee, ik heb er niet veel verwachting van, eerlijk gezegd....”

„Als je niet gaat,” zegt Els, en het klinkt als een sombere voorspelling, „als je niet

gaat — het is de laatste middag dat we 't kunnen doen — dan heb je daar stellig je hele leven spijt van....”

Het hoekje bij het raam, met de geurende theepot op een gezellig tafeltje wijkt al verder weg....

Dus we gáán....

We verwachten een klein zaaltje met enige naïeve kindertekeningen-van-goed-gehalte. We staan perplex, onze pakken-en-zakken, de lokkende thee en de vermoeidheid vergeten. Bijna 400 nummers geeft de catalogus aan. Het lijkt een klein museum, een prentenkabinet. Dit is wel werkelijk iets bijzonders, het werk van een wonderkind dat, zoals ik van haar moeder verneem, die op de expositie van de werken van haar snel beroemd geworden kind aanwezig is, zich geheel vrij, zonder de minste drang of dwang van de zijde van ouders of leraars, heeft kunnen ontwikke-

len. Het is verbluffend! Nog vóór ze op school gaat tekent ze een blad vol met paarden in allerlei loop- en springhoudingen, beter dan een normaal begaafd volwassene dat doet, zó levendig en juist zijn de houdingen, al is 't geheel natuurlijk nog zeer naïef.

Als ze zeven jaar is, maakt ze als een verrassing voor haar vaders verjaardag haar eerste olieverf-tekening: een portret van haarzelf en haar beide broertjes. Zichzelf schildert ze voor de spiegel van de badkamer. Het is een van de weinige schilderijen waarvoor ze een model heeft gehad: bijna alle zijn phantasie-tekeningen.

Daar zijn allereerst de aardige kleurtekeningetjes uit haar eerste kindertijd. Wanneer zij 2½ jaar is, bevredigt haar het tekenen van allerlei voorwerpen als: boom, stoel, huis, niet meer, maar zoekt ze reeds naar een onderwerp dat een bepaalde betekenis heeft, een bepaalde gedachte vertolkt. Dan ontstaat het fijne: „Roswitha met twee schutsengelen”. De beide engelen, wier houding uitstekend is weergegeven, buigen zich beschermend over het kind heen. Ook het tweede stukje, op dezelfde leeftijd gemaakt, is de uitdrukking van een gedachte: „De tuinman verblijdt zich op Zondag over zijn sneeuwkllokjes.” Ze schrijft deze betekenis eronder in krassen, die zij alleen kan lezen.

Later, wanneer ze op school schrijven heeft geleerd, worden de krassen door onhandige letters vervangen. Zo onder de 'n beetje rauwe, komisch bedoelde tekening: „Het lijkenmaal”. Ze heeft geen zin, de volgende dag naar school te gaan. Daarom maakt ze voor haar vader na het avondeten vlug een komische tekening, met de woorden eronder: „Lieve vader, mag ik morgen alsjeblieft thuis blijven, dan zal ik er nog een voor u tekenen.” Het duurt lang voor we de duitse letters hebben ontcijferd.

Els trekt me alweer mee: er is nog zoveel te zien. Het is eenvoudig onmogelijk, alles te bekijken. Daar zijn de snoezige sprookjes, die ze tekende als illustraties om boeken of versjes, meest door haarzelf geschreven (zij is ook schrijfster en dichteres!). Hoe zuiver heeft ze daarin de sprookjesfeer weergegeven: het is alles zo ijl, zo licht, zo droomachtig en zo kinderlijk devoot. Daar is het plaatje van het jonge-

tje dat met zijn lantaren door de nacht gaat, het speelgoedpaardje onder de arm geklemd, en waar zij het versje bij schreef:

Ich trage dich, Licht,
Und fürchte mich nicht,
So tief ist die Nacht,
Aber Christkindlein wacht,
Es schenkt mir gar viel,
Wohl ein Röslein zum Spiel.

(Ik draag je, licht,
En ben niet bang,
De nacht is diep,
Maar het Christuskind waakt,
Het heeft me zo veel gegeven,
Ook een paardje om mee te spelen).

En zo zijn er tientallen, het ene al fijner en humoristischer dan het andere.

Maar naast dit fijne, droomachtige, begin-

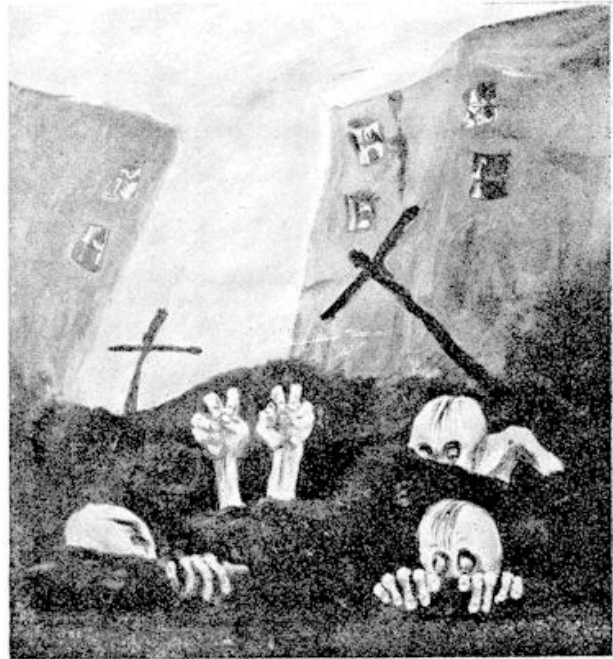
Maria-boodschap.

nen zich andere elementen te ontwikkelen: het satyriek, het lugubere en het zinnelijke. Blijft ze in haar sprookjes in de lichte sfeer, in het satyriek is ze hoekig en rauw. Bij de uitbeelding van de zeven doodzonden (dikwijls herhaald) is de kleur donker, zinnelijk, de uitbeelding grof en zwaar. In het lugubere zit dat ik-en-weet-niet-wat, dat de beschouwer die wonderlijke beklemming geeft. In dit genre treft ons het meest het stuk: „Arme zielen“. Het stelt voor een kelderachtig gewelf met een getralied raam. In het spookachtig halfduister bewegen schim-achtige schaduwen. Het zijn de arme zielen, die, ver van God verwijderd, smachtend verlangen naar het Licht en naar de verlossing. Mag in deze en andere stukken de techniek van het olieverf-schilderen nog te wensen overlaten (stellig is zij het best in haar wit-zwart-tekeningen) we kunnen niet anders dan ons erover verbazen dat een dergelijke voorstelling bij een kind van 13 jaar kan opkomen, en nog meer over het feit dat zij de benauwing, de verschrikking, die we allen als kind wel eens ervoeren, heeft kunnen uitbeelden.

Begrijpelijkerwijze ontstonden vele van de religieuze taferelen als onmiddellijk gevolg van een preek of godsdienstles (Roswitha is Rooms-Katholiek). De eigenaardige zielsgesteldheid, waarin het spreken over de dood, het hiernamaals en alles wat daarmee in verband staat, het gevoelige en fantastische kind bracht, brengt zij in beelden op het doek. Dat in die verbeeldingen het angstmotief overheerst, is misschien niet anders dan een algemene kindertrek, die alleen bij Roswitha zo opvalt omdat zij in haar kunst een middel heeft, de angst te uiten en aanschouwelijk voor te stellen. Zo schildert zij op 13-jarige leeftijd op een Zondagmorgen, zeer waarschijnlijk onder de indruk van een preek, het doek: „De opstanding“. Het stuk is, wat de techniek betreft, zeer eenvoudig van aanzet, maar pakkend in de uitbeelding: geraamten, uit een eeuwenlange slaap wakker geroepen, steken hun benige hoofden en handen boven de graven uit; kruisen en stenen wankelen.

Maar naast deze stukken, die als de apotheose zijn van de angst van een gevoelig en vroeg-rijp kind (zoals, onder vele: „Het gastmaal van den Dood“, „De dans van

De opstanding.

een waanzinnige“) ontstaan, ook in latere tijd, religieuze stukken waarin het angstelement geheel ontbreekt.

Een van de mooiste grote doeken vinden we: „Maria-boodschap“, dat zij in olieverf schilderde toen ze 14 jaar was. We zien de engel Gabriël, in een stralend wit kleeid, overgebogen naar een smal knielend figuurtje in hemelsblauw. Beiden, de machtige engel, en Maria, bedekken het gezicht met de fijne blonde haren. Gabriël, die het eenvoudige meisje uit Nazareth Gods boodschap mag overbrengen, dat zij onder alle vrouwen de uitverkorene is, houdt boven haar hoofd een doornenkroon, met rozen doorvlochten. De rozen, het symbool van de hoge onderscheiding die haar te beurt valt, de doornenkroon het symbool van de diepe smart die haar zal treffen, en die op Golgotha, bij de dood van haar goddelijke Zoon, haar hoogtepunt zal bereiken. Uit het duister, achter de knielende Maria-figuur, rijst het eeuwige Licht.

Hoe fijn en zuiver het gevoel kan zijn van deze jonge schilderes, blijkt ons nogmaals uit enkele bijzonder fijne pentekeningen, w.o. „De ontmoeting van de blinden“. De beide jonge mensen hebben elkaar lief, — hoewel ze elkaar niet kunnen zien. Hun liefde is als een dom, welks tinnen de hemel beroeren, over al het aards gemis heen. Al het lichamelijke valt in deze zui-

vere liefde van hen af: er blijft alleen een machtig in-elkander-stromen van hun zielen, dat zijn uitdrukking vindt in het tastend gebaar der handen, in de naar elkaar gewende blik van hun blinde ogen.

Fijn is ook het tekeningetje van de arme prinses, die zo heel graag eens alleen en onbespied door de zalen van het paleis en door de tuinen zou wandelen. Maar wanneer zij haar wens te kennen geeft, verbergen de hovelingen zich achter de zuilen, en loeren om de hoeken naar het treurige prinsesje.

Els en ik kijken elkaar telkens verbaasd aan. Wat is er toch met dit kind, dat de stijlen van alle tijden beheerst, dat in één ogenblik bereikt waar anderen jarenlang voor studeren, dat uit haar geheugen en fantasie beter tekent dan menig geoefend kunstenaar naar de natuur, dat beurtelings doet denken aan de devotie van de Middeleeuwen en aan het harde cynisme en de verschrikkelijke werkelijkheid van het na-oorlogse moderne leven? Er is maar één antwoord op deze vragen: zij bezit een genialiteit, die in zekere zin buiten haar kind-zijn staat en daar boven uit gaat. Het is, zoals haar landgenoten algemeen aan nemen, een „Gottesgabe“, een genade.

Haar moeder, Frau Bitterlich, die ik een ogenblik te spreken kan krijgen, vertelt ons dat haar oudste dochter, hoewel sinds enige jaren in haar geboorteland beroemd, hetzelfde prettige en bescheiden kind is gebleven dat zij altijd was. Dat ze, om te kunnen schilderen, nooit haar school- of huishoudelijke bezigheden zal verwaarlozen, dat ze in 't minst geen aspiraties heeft, een beroemd kunstenaar te worden, dat ze zelfs in de tijd van haar eerste tentoonstelling in haar woonplaats Innsbruck (Roswitha was toen 12 jaar) weigerde om er zelf bij te zijn, niet naar school wilde omdat men er haar op aankeek, en zelfs niet meer wilde schilderen. Toen na enkele dagen de scheppingsdrang in haar te sterk werd, tekende zij de planeten en de tekens van de dierenriem, maar schreef de betekenis eronder in een door haarzelf uitgevonden geheimschrift, dat ze weigerde te verklaren. Eerst na een jaar kwamen haar ouders erachter. Wel een bewijs voor het ontbreken van ijdelheid!

183 Toch zal zij in de toekomst moeten tonen dat haar benen sterk genoeg zijn, deze

weelde te dragen.

Een dezer dagen — vertelde Frau Bitterlich — kwam er een brief uit Amerika: „Aan de kleine Roswitha, schilderes, Oostenrijk.“ En deze kwam, weliswaar na enige omzwerving, terecht!

Na het sluiten van de tentoonstelling te Rotterdam wil zij zo spoedig mogelijk naar huis terug, want haar kinderen zijn ziek geworden en verlangen naar hun moeder, die soms weken lang van huis is om tentoonstellingen voor te bereiden. Er is op 't ogenblik een expositie in voorbereiding in Denemarken en — wat voor ons van meer belang is — in Den Haag, die omstreeks 20 Maart zal worden geopend.

We danken Roswitha's moeder, een eenvoudige, nog jonge, dame voor haar welwillendheid. Ze ziet er moe uit, en we willen haar, nu bij het sluitingsuur, niet langer ophouden.

In de hal nemen we getroost onze pakken weer op: Els de volgeladen aktentas, en ik het volledig servies. Alzo lopen we, ondanks de museum-vermoeidheid, met snellere passen dan een uur geleden, door de Zaterdagse volte van de Witte de Withstraat. We hebben het zo druk met npraten dat we zelfs de tram versmaden.

En we nemen ons voor, de eerste Zaterdagmiddag na de 20e Maart vrij te houden voor een reisje naar de residentie.

„Ik draag je, licht.“